

12. Левченко О. В. BIM – інформаційне моделювання будівель в програмних продуктах AUTODESK // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник. - К.: КНУБА, 2010. - Вип.25. - С.81 - 86.

Аннотация

Освещены предпосылки внедрения курса в учебный процесс, улучшение качества профессионального раскрытия художника-архитектора от главного проектировщика до главного строителя. Предметом изучения курса являются основы трехмерного моделирования и расчета архитектурно-строительных объектов, который преподается параллельно с изучением студентами «Архитектурного проектирования» перед выполнением дипломного проекта магистра (специалиста).

Ключевые слова: программа, BIM-технологии, 3D-моделирование.

Summary

The prerequisites of the course implementation in the learning process, improve the quality of professional disclosure of the artist-architect of the chief designer for the main builder. The subject of study course is to base the calculation of 3D modeling and architectural and construction projects that are taught in parallel with the study of students «Architectural Design» before performing the master's degree project (specialist).

Keywords: program, BIM-technology, 3D-modeling..

УДК 72/01: 728.6 (477)

А. Степанюк,

к. арх.,

Р. Кюнцлі,

к. філол. н.

Львівський національний аграрний університет

ОРНАМЕНТ- МАТРИЦЯ НАРОДУ

Анотація: стаття присвячена дослідженню питання ролі орнаменту і декору в архітектурі, доцільності використання орнаменту в сучасній національній архітектурі.

Ключові слова: орнамент, знаки-символи, «потрібне» і «зайве» в архітектурі та мистецтві, утилітарне та сакральне.

Первісний орнамент, як і орнамент сучасний, має насамперед емоційне навантаження. Орнамент є невіддільною складовою сакрального мистецтва нації, несе в собі глибинну генетичну пам'ять та зв'язок поколінь. Питання доцільності орнаменту в архітектурі та мистецтві було завжди актуальним та піддавалось дискусії. Без сумніву, архітектурні творіння можуть бути без орнаменту, одяг може бути без вишивки, посуд може бути без розпису. Світ сьогодення взагалі може обходитися без «зайвого». Питання в тому, що вважати «зайвим» у нашому житті.

Постановка проблеми. Останнім часом спостерігається підвищений інтерес архітекторів до проблем формотворення, а разом з тим повернення до історичних витоків та традицій народного зодчества. Пошук цей зумовлений незадоволенням рівнем масової архітектури радянського періоду, яка має ще значну вагу в містобудівельному просторі України, де перевагу мав утилітарний підхід. Забудова однотипних кварталів, гонитва за практичним, дешевим і швидким зробило наші міста схожими на великі казарми. Однотипними стали квартали, вулиці, райони, міста. Відомий фільм радянського періоду «З легким паром» – більш ніж новорічна розвага, це – демонстрація становища архітектури всього пострадянського простору. Проте лякає навіть не те. Якщо взяти цілі квартали і перенести їх з однієї пострадянської держави до іншої, то ніякого дискомфорту щодо появи інородного тіла споживач не відчує. Чому?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусії над питанням ролі орнаменту та декору в архітектурі та ширше – в мистецтві учені та архітектори перенесли з ХХ століття в сьогодення. Так даній проблемі присвятили свої роботи Й. П. Ауд [1], А. Лоос [8], Б. О. Рибаків [9], В. П. Самойлович, В. І. Бібікова [4] та ін. Дискусії відносно «потрібного» і «зайвого»: «потрібне» – функціональність, матеріал, конструкції, «зайве» – орнамент і декор перейшли в площину ролі орнаменту та декору в архітектурі, мистецтві, світогляді народу.

Виклад основного матеріалу. Під впливом технічного прогресу, появи нових будівельних та оздоблюваних матеріалів у кінці ХІХ на початку ХХ століття в архітектурі з'явилися нові стилі, які ставили в основу дві перші складові тріади Вітрувія «міцність, корисність, краса». Багато архітекторів почали не застосовувати орнамент та декор в архітектурі, а деякі вбачали в ньому шкоду. Так від декору і орнаменту закликав відмовитися А. Лоос: «... орнамент не лише створений злочинцями, він сам скоює злочин, тому що завдає величезної шкоди здоров'ю людей, національному доходу, а отже, і розвитку культури» [8, с.153]. І далі прогнозує майбутнє орнаменту

«...еволюція культури рівнозначна видаленню орнаменту з предметів споживання» [8, с.151].

Багато інших видатних архітекторів у своїх працях вказували на руйнівну функцію орнаменту, приписували його використання дилетантам, і тим самим, користуючись своїм авторитетом, виносили вирок орнаменту і декору. У 1920 році великий голландський архітектор Й. П. Ауд, писав: «Шляхом застосування орнаменту можна зовні відшкодувати будь-який недолік архітектурно-композиційного рівноваги, можна зовні виправити будь-яку невдачу оформлення будівлі засобами самої архітектури, якими є вікна, двері, димові труби, балкони, а також фарбування і т. д. Орнамент – універсальний лікувальний засіб проти архітектурної імпотенції!» [2, с.79]. Вислів Й. П. Ауда відображає його особисті погляди, так звана «інтернаціональна архітектура» була зумовлена потребами, часом, високою земельною рентою та дефіцитом суші у приморській Голландії, але аж ніяк не естетичними потребами цінителів. Проте, сам не підозрюючи, Й. П. Ауд розкрив величезне значення орнаменту в оформленні архітектури.

А. Лоос також негативно ставився до «орнаменту на людині» – тату: «Є в'язниці, в яких вісімдесят відсотків заарештованих мають татування. Татувані, такі, що не потрапили у в'язницю, є потенційними злочинцями або дегенерованими аристократами. Якщо татуований помирає на волі, то, мабуть, що він помер за декілька років до того, як вчинити яке-небудь злочинство» [8, с. 150-151]. – є лише дань своєму часові, а не глибокий аналіз цього явища, так в кінці XIX – на початку XX століття татування вважалося ганебним для європейця, оскільки історична пам'ять нагадувала, що татування мали раби, злочинці і жінки легкої поведінки.

Проте хтозна, якби розвинулося мистецтво татування тіла, якби Європа знаходилася в інших кліматичних умовах. Адже народи, які проживали в помірному кліматі, не могли демонструвати свої натільні розписи, але вони вмільо демонстрували символи і орнаменти на своєму одязі, посуді, будинках тощо.

Сьогодні вже доведено, що одяг трипільських жінок був розшитий багатим орнаментом, а також їх предмети побуту мали орнамент, що ніс інформацію космосу, безконечності, духовного росту, природних стихій. Можливо, якщо б трипільці жили в тропіках, ці символи прикрашали б їхнє тіло. Підтвердженням такої думки є знайдена скульптура Великої матері, тіло якої яскраво орнаментовано.

Історія татування, мабуть, така ж давня, як і людство і початково татування мало сакральний характер. Зараз, коли відбулася глобальна акультурація, татування стало способом самовираження та самореалізації, а

часто і демонстрацією своїх релігійних чи політичних поглядів, тобто виконує свою первісну функцію.

Про виняткову роль орнаменту в архітектурі писав в радянські часи С. С. Алексєєв. Він зазначав, що орнамент як засіб художньої виразності використовується в архітектурі для розкриття ідейно-художньої виразності змісту. Звичайно, С. С. Алексєєв писав про архітектуру соціалістичного реалізму, де орнаментальні композиції мали виразно ідейне спрямування. Проте С. С. Алексєєв звернув увагу на більш цінну роль орнаменту в архітектурі, а саме, вплив його на об'єм. Якщо велику архітектурну форму покрити дрібним легким узором, то сама форма буде здаватися іншою, вона змінить свій первісний масштаб і отримає новий [1, с.58].

Вплив орнаментального декору можна простежити не тільки на окремих спорудах, а й на цілих епохах. Так споруди епохи бароко цікаві тим, що орнаментальний декор візуально розширяє сприйняття внутрішнього простору і прикриває архітектурні деталі, які обмежують архітектурні поверхні, у архітектурі класицизму орнаментальний декор також візуально розширяє сприйняття внутрішнього простору, але при цьому підкреслює деталі, які обмежують цей простір. [1, с.34]. Вплив орнаменту епох досі ще повністю не вивчений, як не вивчений в достатній мірі походження, розвиток та сакральне значення національного орнаменту.

Архітектор Г. Б. Борисовський на засіданні Теоретичного клубу комісії з теорії архітектури і архітектурної критики правління Союзу архітекторів СРСР у 1971 році сказав: «Архітектура – це не тільки організований простір, який пристосований до потреб людини, не тільки конструкції і матеріал, але і система знаків. Коли я ходив по вулицях і площах вашого дивовижного міста Єревану, то часто радів. Мені було радісно виявити виблискуючу непотрібність. Це був древній вірменський орнамент, давньовірменські зображення, вирізані з каменю і розміщені на сучасних будівлях музеїв, театрів, готелів...

Але ось що дивно...Зображення і орнаменти підкреслено архаїчні. Це знаки-символи, що обернені в глибоку старовину. На них лежить сіра тінь вічності. І ці знаки знаходиш на сучасних будівлях з бетону і скла. Архаїка і сучасність!

А виникло щось третє. Ні те, ні інше, Прекрасне як Вірменія.» [6, с.164]

Первісний орнамент, як і орнамент сучасний, має насамперед емоційне навантаження. Орнамент є невіддільною складовою сакрального мистецтва нації, несе в собі глибинну генетичну пам'ять та зв'язок поколінь.

Ле Корбюзьє у статті «Нова епоха в архітектурі» виділяє дві функції житла. По-перше, пише Ле Корбюзьє, це – машина для проживання, тобто

машина, призначення якої полягає у справжній допомозі для швидкого виконання роботи, у задоволенні потреб нашого тіла шляхом створення комфортних умов, і крім того, – це – місце наших думок [7, с.37]. Якщо дотримуватись такого погляду на житло, то, мабуть, можна погодитися з основними принципами функціоналізму. Але функція українського житла набагато складніша і пов'язана з тисячолітніми традиціями сільського побуту та родинного способу проживання, сакрального значення окремих елементів та житлового середовища в цілому, а також його орнаменту.

Орнамент, як правило, поділяють на геометричний, рослинний та тваринний. За технікою виконання і матеріалом орнамент поділяють на чеканий, різний, ліпний, живописний. За об'ємом – плоский, рельєфний, врізаний. Слід зазначити, що чіткої однозначної класифікації на сьогодні ще не існує.

Використання техніки того чи іншого орнаменту пов'язано з ландшафтом та кліматичними умовами проживання, а отже використанням матеріалу для побудови житла та способу забудови. Скажімо, в гористій частині України, а саме в Карпатах, для будівництва житла використовували дерево, яке клали зрубом. Отже для орнаменту більш підійшла різна техніка, за об'ємом – врізна. Орнамент в Карпатських українців переважає геометричний, хоча спосіб ведення господарства (скотарство) не міг не позначитися на орнаменті. Степова Україна, де хати обмазували глиною, характерна використанням рослинного та тваринного живописного плоского орнаменту.

Питання еволюції українського орнаменту наразі залишається не вивченим. Окремі розвідки Б.О.Рибакі стосуються більше північної частини східних слов'ян, праці В.П.Самойловича демонструють орнамент XIX століття, проте не подають аналіз еволюції орнаменту на Україні. Як писав І. Я. Франко у своїй праці «Найновіші напрями в народознавстві»: «не забуваймо, що пізнання історичної еволюції, певної інституції, певного вірування, певної системи мислення є першою елементарною умовою розуміння тієї справи, є доброю половиною її розуміння, яке без того буде лише абстрактним і довільним... Одним словом, для з'ясування народознавчих загадок, схожостей (з іншими народами) у віруваннях і звичаях, у способі життя і виробництва, в інституціях і духовній творчості одержимо фон незмірно глибокий і широкий...» [10, с. 258 - 262].

На дерев'яних карпатських зрубках можна часто бачити давній слов'янський знак «колесо Юпітера». Найчастіше цей знак вживався на позначення бога Рода – найстаршого та найдавнішого божества, що започаткував світ, рідше – символ сонця. Цей давній поганський символ дотепер зустрічаємо не тільки на будинках, але й на побутових дерев'яних

виробах. Часто «колесо Юпітера» використовувалось у більш складних композиціях, де означали рух сонця кругом землі. Над землею, яка позначалася схематично зображали небокрай у вигляді великого колеса з шістьма листочками чи променями всередині.

Меандрові килимові, ромбічні узорі, які прийшли до нас з доби палеоліту, присутні в добу неоліту, енеоліту і символізують силу, добробут, достаток. Такий узор, за дослідженнями палеонтолога Бібікової В.І. [4, с. 7-15], повторює структуру мамонтового бивня на зрізі, а отже був створений при безпосередньому спогляданні природного взірця.

Символ «дерево життя» можна побачити на кераміці Трипільської культури V-III тис. до н.е. Сьогодні цей знак-символ у вигляді квітучої рослини у вазоні або дерева знаходимо на оселях Поділля, Буковини, Галичини. Світове дерево або Дерево Життя є одним з найпопулярніших символів в українському народному мистецтві та часто зустрічається в інших культурах. Дерево життя – знамено трьох основ світу. Яв (стовбур) – світ видимий, явний, дійсний. Нав (коріння) – світ невидимий, духовний, потойбічний, світ предків. Прав – світ законів. Світове дерево уособлює єдність усього світу. Це своєрідна модель всесвіту і людини.

На фасадах сільських будинків дуже часто можна зустріти розетки, які зображають сонце або безконечний всесвіт.

З тваринного світу українці найчастіше зображали те, що оточувало їх і було зрозумілим, а також звірі, які використовувались у заклинальній символіці. Зображення оленя на дерев'яних фронтонах зберігає давню пам'ять про те, коли олені вважалися священними жителями небес і подавали вологу на землю (Трипільська культура) [9, с.68-86]. Причілок даху українці часто оздоблювали фігурою жінки, яку по боках оточували коні, птахи, півні, іноді фронтонні покрівельні дошки завершувалися вирізаними головами коней. Такі композиції мали заклинальну символіку і відганяли від хати всяку біду.

Використання орнаменту в інтер'єрі своєї оселі є не тільки естетичною потребою українців, але й потребою підтримувати цей зв'язок, потребою самовираження себе в світі. «...ми бачимо орнамент на кожному кроці життя селянського: малюнки криють сволоки й комини, містяться над дверима та вікнами, по стінах хат, оздоблюють дерев'яний посуд, широко розкинулись по скринях, мисниках, на річах свіцьких і церковних» [5, с.49].

Висновки. Якщо проаналізувати наше життя, то ми побачимо, що воно являє собою систему символів і знаків. Ми знаємо своїх друзів і ворогів за допомогою знаків, ми вітаємось за допомогою знаків, своє горе чи радість ми теж виражаємо за допомогою знаків і символів, ми читаємо і пишемо за допомогою системи знаків. Знищити ці знаки – знищити спілкування між

людьми, знищити людське суспільство. Знищити знаки – зробити людину сліпою, глухою, не здатною нічого сприймати, пояснювати, говорити. Знищити знаки – знищити людину [6, с.162].

Якщо проаналізувати систему та еволюцію знаків-символів наших пращурів, то можна простежити спосіб життя та спосіб мислення давніх праслов'ян, відчутти їх цінності і пріоритети, бачення всесвіту. Вивчаючи символи – знаки праслов'ян, ми не тільки вивчаємо свою історію, ми вивчаємо духовне ДНК, ми розшифровуємо матрицю нашого буття. Сьогодні ці знаки – символи, поєднуючись у ритміці та кольорі, прийшли до нас через тисячоліття у вигляді орнаменту.

Відновлення традиційного українського орнаменту та його елементів у екстер'єрі та інтер'єрі будівель та споруд українського села поверне йому обличчя мальовничого, живописного і, водночас, – культурно-духовного осередку України. Адже не потрібно доводити, що українська архітектура за роки радянського та пострадянського періодів не розробила ніяких сучасних художніх засобів і прийомів, які б змогли замінити національний орнамент.

Автори цієї статті не закликають до запозичення, повернення в минуле, чи наслідування його. Ми пропонуємо доповнити сучасну архітектуру українського села автохтонним українським орнаментом в новітньому трактуванні. Орнамент володіє лікувальною, психологічною функцією, несе естетичне навантаження, він кожен день і кожнораз нагадує нам, хто ми.

Бібліографічний список

1. Алексеев С. Архитектурный орнамент / С. Алексеев. – Москва: Государственное издательство литературы по строительству и архитектуре, 1954. – 134с
2. Ауд И.П. Будущее архитектуры и ее возможности в кн.: Архитектура современного Запада / И.П.Ауд [Общая редакция и критические статьи Д.Аркина]. – Москва: ИЗОГИЗ, 1932. – С.77-85.
3. Барсенева А.А. Европейский модерн: венская архитектурная школа. / А.А. Барсенева – Екатеринбург: изд-во Урал. Ун-та, 1991. – С.92.
4. Бібікова В.І. Про джерела геометричного стилю в палеолітичному мистецтві Східної Європи / В.І. Бібікова. – В кн.: Sbornik Narodního Muzea v Praze, 1966. – Т. XX. Вип 1-2. – S 7-15/
5. Біляшевський М. Про український орнамент / М. Біляшевський // Записки Укр.Наук.Тов. в Києві, 1908. – Кн.3. – С.49.
6. Борисовский Г.Б. Материалы заседания Теоретического клуба комиссии по теории архитектуры и архитектурной критике правления Союза архитекторов СССР на тему «Методика архитектурного анализа в Кн.

- Проблемы современной теории архитектуры / Г.Б. Борисовский. – Москва, 1973. – 155-170.
7. Ле Корбюзье Новая эпоха в архитектуре в кн.: Архитектура современного Запада [Общая редакция и критические статьи Д.Аркина] / Ле Корбюзье. – Москва: ИЗОГИЗ, 1932. – С.51-64.
 8. Лоос А. Орнамент и преступление у кн.: Барсенева А.А. Европейский модерн: венская архитектурная школа / А. Лоос. – Екатеринбург: изд-во Урал. Ун-та, 1991. 212 с. – С.150-151.
 9. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян / Б.Рыбаков / Академия наук СССР. Отделение истории. Институт археологии. – Москва: Наука, 1981. – 606с.
 10. Франко І. Найновіші напрямки в народознавстві / І. Франко: Зібрання творів у 50-ти томах.– К.: Наук. думка, 1986. – Т. 45. – 267 с.

Аннотация

Статья посвящена исследованию вопросу роли орнамента и декора в архитектуре, целесообразности использования орнамента в современной национальной архитектуре.

Ключевые слова: орнамент, знаки-символы, «полезное» и «бесполезное» в архитектуре, утилитарное и сакральное.

Annotation

The article examines the problem of the role of ornament and decor in architecture, expediency of ornament's use in modern national architecture.

Key words: ornament, signs-symbols, «useful» and «useless» notions in architecture, utilitarian, sacral.